

KARALINA KASPIAROVICH

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

ORCID: 0009-0003-4087-1599

e-mail: karalina.kaspiarovich@gmail.com

ANALIZA LINGWISTYCZNA PIEŚNI POLSKOJĘZYCZNYCH ZE WSI MUROWANA OSZMIANKA

Pieśni będące jednym z najważniejszych składników tradycji oralnej mają bogatą historię, stanowią ważną część kultury każdego narodu i odzwierciedlają wieloaspektowość jego duszy. Ich tematyka może obejmować różne aspekty życia, m.in. miłość, zabawę, życie rodzinne, obrzędy itd.

Pieśni polskojęzyczne na Białorusi współcześnie są zjawiskiem dość rzadko spotykanym i zazwyczaj nie wchodzi w repertuar białoruskich wykonawców. W okolicach Murowanej Oszmianki jedyną okazją do śpiewania pieśni w języku polskim są msze św. i pogrzeby, co jest uwarunkowane tym, że wszystkie nabożeństwa Kościoła katolickiego w tej wsi, jak i też częściowo w całej diecezji grodzieńskiej, są odprawiane w języku polskim.

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie wybranych cech językowych odbiegających od norm języka ogólnego na podstawie zebranego materiału, na który składa się 13 pieśni nagranych w 2020 roku we wsi Murowana Oszmianka i jej najbliższych okolicach w obwodzie grodzieńskim na Białorusi. Najstarsza wykonawczyni w czasie nagrania miała 92 lata, najmłodsza – 58 lat. Tworząc transkrypcję każdej pieśni, starano się zachować wszystkie cechy językowe występujące w nagraniu. Zgromadzony materiał jest pierwszym zbiorem takich pieśni tego regionu, rejestrującym także część polskiej kultury na tych ziemiach, spuścizny odchodzącej z biegiem czasu w zapomnienie.

Zebrane pieśni różnią się tematyką i charakterem wykonania. Biorąc pod uwagę klasyfikację Jana Bystronia (Bystron 1919: 15-28), jak i klasyfikację innych folklorystów (Oleszczuk 1965; Krupowies 2000; Mincewicz 2007; Bartmiński 2011; Szymańska 2016), na podstawie zebranego materiału opracowano autorski podział pieśni:

1. Ballady (*Cztery mile od Warszawy; Ach, luby, luby, czym rozgniewany; Przyśniło się Helusieńce*),
2. Pieśni wojskowe (*Siódmy roczek wojny minął; O mój rozmarynie; Przybyli ulani pod okienko; Czerwona róża, biały kwiat*),
3. Pieśni weselne (*W zielonym gaiku*),

4. Pieśni żartobliwe (*Oj, jak dobrze żonom tym; Dziewczynno, dziewczynno*),
5. Pieśni dziecięce (*W orszaku wesółym; Nasze małe żołnierzyki*),
6. Pieśni biesiadne (*Płynął strumyk*).

Murowana Oszmianka to niewielka wieś położona w rejonie oszmiańskim na północnym zachodzie Białorusi. W odległości 9 km znajduje się granica państwową z Litwą. Miejscowość ta jest znana z niektórych zabytków, jakimi są kościół katolicki imienia Najświętszej Maryi Panny, zbudowany w tradycji ludowej architektury drewnianej, a także ruiny drukarni Krzysztofa Mikołaja Dorohostajskiego, wielkiego marszałka litewskiego, autora pierwszej polskiej publikacji o hodowli, ujeżdżaniu i leczeniu koni pt. *Hippica To Jest o koniach Xięgi*.

Polszczyzna na badanym terenie była obecna prawie od samego początku. Ziemie Murowanej Oszmianki najpierw należały do Wielkiego Księstwa Litewskiego, którego terytorium w wiekach XIV-XVIII charakteryzowała wielojęzyczność (Korsak 2011: 49). Piśmiennictwo ludności polskiej przyczyniło się do pojawienia się polonizmów w języku starobiałoruskim. Po zawarciu unii lubelskiej w 1569 roku polonizacja na tych ziemiach znacznie się wzmocniła i podpisanie unii, w wyniku której powstała Rzeczpospolita Obojga Narodów, oficjalnie zniosło granice polityczne między Litwą a Polską, co umożliwiło swobodne przemieszczanie się ludzi. Na początku język polski szerzył się wśród mieszkańców miast, którzy w okresie od XVI do XVII wieku zmienili język ruski, dotychczas pełniący w ich życiu funkcję języka codziennego, domowego, na język polski (Kurzowa 2006: 28). Polszczyzna jednoczyła społeczeństwo nowej wspólnej ojczyzny i powoli przechodziła do życia publicznego, urzędowego, usuwając język ruski i łacinę. Postanowienie podjęte przez Konfederację Generalną Warszawską z 1696 roku, w którym mówiło się o sporządzaniu dokumentów urzędowych Wielkiego Księstwa Litewskiego w języku polskim, nadało moc prawną rozpowszechnianiu się języka polskiego na terenach Litwy (Kurzowa 2006: 29).

W wyniku posługiwania się dwoma językami przez tych samych użytkowników, rozwinęła się sytuacja dwujęzyczności, pod wpływem której język polski uległ modyfikacji, czego konsekwencją było utworzenie regionalnej wersji języka polskiego, stosowanej przez wyższe warstwy społeczne (Korsak 2011: 49). Ten wariant jest nazywany różnie: *polszczyzna kresowa*, *dialekt północnokresowy* itd. Jest on odrębny od przyniesionego języka polskiego i miejscowego języka białoruskiego. Początki tego wariantu datuje się na drugą połowę XVI wieku (Pihan-Kijasowa 2001: 124). Inna, późniejsza, fala intensywnej polonizacji na tych ziemiach miała miejsce przez niemal dwadzieścia lat, gdy w 1921 roku Murowana Oszmianka weszła w skład Litwy Środkowej, następnie ziemi wileńskiej, która z kolei już była częścią Polski. Taki stan rzeczy trwał do 1939 roku, gdy terytorium Murowanej Oszmianki weszło w skład BSSR.

Badanie polszczyzny północnokresowej trwa już prawie sto lat. W tym czasie powstało sporo opracowań zarówno badaczy polskich, jak też litewskich i białoruskich. Analizy lingwistycznego aspektu pieśni występujących na Białorusi mają szczególne znaczenie ze względu na położenie kraju: sąsiedztwo Białorusi ze wszystkich stron z innymi językami słowiańskimi, jak też z bałtyckimi, wpłynęło na to, że pieśń na Białorusi ma bogatą tradycję i widoczne są w niej różne cechy zarówno językowe, jak i stylistyczne, będące często wynikiem interferencji. Należy jednak zaznaczyć, że polska pieśń na terenie Białorusi nie była przedmiotem gruntownych badań. Naj-

ważniejszą publikację tych pieśni stanowi szósty tom *Ludu białoruskiego* Michała Federowskiego (Federowski 1960). Innym poświadczeniem pieśni i kultury polskiej na Białorusi są zbiory Oskara Kolberga i innych folklorystów. Należy jednak podkreślić, że szczegółowych badań polszczyzny rejonu oszmiańskiego na Białorusi, w tym wsi Murowana Oszmianka, wcześniej nie przeprowadzano.

Badanie języka polskiego na Kresach północno-wschodnich rozpoczęli m.in. Jan Karłowicz, Halina Turska i Józef Trypućko – językoznawcy związani właśnie z Wileńszczyzną i jej okolicami. Badaczami dialektu północnokresowego, którzy przyczynili się do powstania wielu wybitnych prac na temat tej odmiany polszczyzny, są m.in. Zofia Kurzowa i Janusz Rieger, redaktor takich serii wydawniczych, jak *Studia nad polszczyzną kresową*, *Język polski dawnych Kresów Wschodnich*. Powstało wiele prac autorstwa wymienionych językoznawców, które również zainspirowały innych lingwistów i posłużyły dalszym badaniom. W trakcie analizy podstawy materiałowej przydatnymi pracami okazały się publikacje Irydy Grek-Pabisowej, Haliny Karaś, Jolanty Mędełskiej, Kristiny Rutkovskiej, Zofii Sawaniewskiej-Mochowej, Elżbiety Smułkowej, Anny Zielińskiej. Jednak nie sposób przytoczyć nazwisk wszystkich osób mających wkład w badania nad dialektem północnokresowym.

Przedmiotem analizy lingwistycznej niniejszego artykułu stały się wyrazy, związki wyrazowe z podstawy materiałowej, odbiegające od polszczyzny ogólnej i wykazujące najczęściej interferencje z języka białoruskiego. Zostały one wyjaśnione na czterech płaszczyznach językowych: systemu fonetycznego (wokalizm i konsonantyzm), morfologii (fleksja i słowotwórstwo), składni i leksyki. Zaznaczam również, że chociaż na Białorusi pewną przewagę ma język rosyjski, mieszkańcy wsi, zwłaszcza starsze osoby, częściej posługują się językiem białoruskim. W swoich badaniach przyjąłam tezę, że na słownictwo i wymowę wykonawczyń pieśni w większym stopniu wpłynął właśnie język białoruski niż rosyjski. Z tego powodu najpierw podaję przykłady w języku białoruskim, a w miejscu, w którym trudno będzie wskazać wpływ języka białoruskiego, wymieniam możliwe cechy przejęte z języka rosyjskiego. Warto podkreślić, że język pieśni, będących tworem artystycznym, nie jest językiem żywym: są to teksty zapamiętane przez wykonawczynie i z nich mogą się wyłaniać jedynie niektóre cechy dialektalne badanego obszaru. O ponaddialektalnym charakterze zjawisk języka pieśni pisał Jerzy Sierociuk, zaznaczając również, że język folkloru różni się od języka mówionego (Sierociuk 1990: 12-13).

1. System fonetyczny

1.1. Wokalizm

Najczęściej występującą w tekstach pieśni cechą fonetyczną w zakresie wokalizmu jest rozłożona wymowa samogłoski nosowej. Polega ona na niejednoczesności ruchów warg, języka i podniebienia miękkiego, w wyniku czego samogłoska nosowa rozkłada się na samogłoskę ustną i spółgłoskę nosową (Karaś, *Rozłożona wymowa*). Owa asynchroniczna wymowa samogłosek nosowych może występować w różnych pozycjach: przed spółgłoskami zwarto-wybuchowymi i zwarto-szczelinowymi, co jest

zgodne z zasadami polszczyzny ogólnej, ale również przed spółgłoskami szczelinowymi i w wygłosie, co z kolei odbiega od norm języka ogólnego. W tekstach pieśni asynchroniczna wymowa samogłoski nosowej *o* występuje w wygłosie i przed spółgłoskami szczelinowymi *s* i *ż*. W przypadku samogłoski nosowej *ę* pozycje występowania są takie same, lecz jeszcze spotyka się przykład jej realizacji przed spółgłoską *z*.

Należy również zaznaczyć, że rozłożona artykulacja samogłoski nosowej tylnej *o* w wygłosie w mowie mieszkanek Murowanej Oszmianki realizuje się inaczej niż w gwarach na terytorium Polski: jest to wymowa *-on* (np. *majon*) w porównaniu do występującej w gwarach polskich *-om* (np. *robiom*). Również samogłoska *ę* w wygłosie często nie ulega denazalizacji, lecz ma postać fonetyczną *en* lub *eń* (np. *cien* zamiast *cię*). Zjawisko asynchronicznej artykulacji samogłosek nosowych udało się zaobserwować w różnych częściach mowy: w rzeczownikach, czasownikach, zaimkach, a także w liczebnikach.

Wśród tekstów pieśni przykładami rozłożonej wymowy samogłoski nosowej tylnej *o* w wygłosie są formy *majon*, *zaprzęgajon*, *jadon*, *wiedzon*, *muszon*, *rąbajon*, *jednon*, *jedzon*, *czyston*, *białon*, *stulon*, *śluzon*, *kronżon*, *glowon*, *gorącon*, *patrzajon*, *króliowon*. Z kolei wyrazy *zamknę*, *cien*, *sień/sien*, *bojeń sień*, *będen* reprezentują asynchroniczną wymowę samogłoski przedniej *ę* w wygłosie.

Innym przykładem asynchronicznej wymowy samogłosek nosowych jest wymowa przed spółgłoskami szczelinowymi. W języku ogólnym nosówki w pozycji przed spółgłoską szczelinową realizujemy synchronicznie, z nosowością. W badanym materiale przed spółgłoskami *ż* i *s* wymowa wyrazów z samogłoską *ę* jest realizowana jako *menżów*, *menżu*, *tensknął*. Przykładami zaniku nosowości samogłoski *o* przed *ż* są wyrazy *kronżon*, *podonżyła*, *ksionżce*, przed *s* i *z* – *sonsiadki*, *golenzkami*. W ostatnim przytoczonym przykładzie dwugłoskowa wymowa realizuje się w sposób inny niż w pozostałych wyrazach: rozłożona wymowa *o* przed spółgłoską *z* zamiast zwykle występującej w postaci *on* przechodzi w *en*, która z kolei może być obocznością *ę* : *o* (Lewaszkiewicz 2017: 103). Jeszcze jedną widoczną cechą w tym wyrazie jest przejście *a* w *o* w pierwszej sylabie tego słowa: *gałżkami* – *golenzkami*, źródła którego można dopatrywać się w hiperpoprawnej wymowie. Asynchroniczna wymowa samogłosek nosowych jest jedną z wyraźnych cech różnicujących polszczyznę północnokresową i ogólną. Jak zaznacza Z. Kurzowa, było to spowodowane kontaktami polszczyzny Kresów północnych z językami ruskimi, w których samogłoski nosowe nie występują (Kurzowa 2006: 102–103).

Ostatnią cechą charakterystyczną nosówek w tych tekstach jest ich denazalizacja polegająca na przechodzeniu samogłoski tylnej *o* w *o* i samogłoski przedniej *ę* w *e*; realizacje te cechują język mniej staranny. W czasownikach w 3. osobie liczby mnogiej czasu teraźniejszego *stojo*, *śpiewajo*, *bojo* dochodzi do denazalizacji samogłoski tylnej *o* w wygłosie. Należy zaznaczyć, że nie jest to wymowa konsekwentna, ponieważ w tym przypadku wymowa odnosowiona w tej samej pieśni występuje obok wyrazu z rozłożoną nosówką.

Występuje też kilka innych przykładów z omawianym teraz zjawiskiem. Jest to zwężenie artykulacji samogłoski *o* pochodzącej z denazalizacji *o* do *u* w wyrazach *minuł*, *zginuł*. Podobna realizacja tych wyrazów występuje również w języku białoruskim, np. *minyŭ* – [*m'inuŭ*], *zazinyŭ* – [*zazinuŭ*] z dźwięczną wymową głoski *h*. Natomiast w wyrazach *plynel*, *minel*, *zagineł* dochodzi do denazalizacji głoski nosowej i do przejścia tylnej samogłoski *o* w przednie *e*.

Jeszcze jednym zjawiskiem fonetycznym, charakterystycznym dla polszczyzny północnokresowej, jest akanie, które polega na realizacji nieakcentowanych samogłosek *o*, *e* jako *a* we wszystkich pozycjach. Jest to zjawisko dość nieregularne, wiążące się z akcentem dynamicznym, właściwe językom wschodniosłowiańskim, a także występujące na całych Kresach północnych i północno-wschodniej części Polski (Karaś 2002: 130). Poświadczenia danej cechy można znaleźć już w dokumentach z wieków XVII-XVIII (Grek-Pabisowa, Maryniakowa 1997: 35; Pihan-Kijasowa 1999: 126). Współcześnie istnieje wyraźne odróżnienie: akanie jako zjawisko fonetyczne, mające swoje źródło w oddziaływaniu języka białoruskiego, od neutralizacji *e > a* pod wpływem litewskim (Rieger 2006: 387–388; Zielińska 1999: 257). Obok akania o charakterze fonetycznym istnieje również akanie tzw. zmorfologizowane, które zachodzi w pewnych formach fleksyjnych i słowotwórczych i wpływa na system fleksyjny (Szpiczakowska 2008: 178; Karaś 2002: 131-133; Rieger 2006: 390).

Akanie *stricte* jako zjawisko fonetyczne w zebranych materiale występuje w kilku pozycjach, m.in. w sylabie poakcentowej w wygłosie (*każa*, *to jedna*, *ciemna była*), w sylabie przedakcentowej w nagłosie (*w arszaku*, *akienko*) i jeden przykład znalazł się w sylabie inicjalnej (*kałychała* – pol. *kołysała*). Możemy zaobserwować tutaj przykłady z akaniem w rzeczownikach, czasownikach, a także w przymiotniku i zaimku. Przedstawione przykłady są podobne do realizacji tych wyrazów w języku białoruskim, np. *każa* – *кажа* [*każa*], *akienko* – *акенка* [*ak'enca*].

Biorąc pod uwagę wokalizm, można jeszcze wskazać inną cechę – zwężenie artykulacji samogłosek, które polega na zmianie ich barwy. W tekstach spotykamy dwa rodzaje redukcji tych samogłosek nieakcentowanych. Pierwszą cechą jest podwyższenie artykulacji samogłoski *e* do *i*, której przykładami są wyrazy *ni kocham*, *dostanisz*. W tych przykładach zwężona artykulacja występuje w pewnych pozycjach morfologicznych: w partykule *nie* i w czasowniku 2. osoby liczby pojedynczej. Jak zaznacza H. Karaś, jest pewien problem z określeniem charakteru tego zjawiska fonetycznego. Chodzi właśnie o określenie, „czy są to przykłady redukcji nieakcentowanego *e*, czy może mamy do czynienia z kontynuantami *é* pochylonego realizowanego jako *i/y*” (Karaś 2009: 86). Natomiast drugą cechą jest ścieśnienie artykulacji samogłoski *o* do *u*. Jedynym przykładem tej cechy jest połączenie *do śrudku*.

1.2. Konsonantyzm

Powszechną cechą fonetyczną w zakresie konsonantyzmu w badanym materiale i typową cechą gwar Kresów północno-wschodnich jest inna wymowa spółgłoski *ł*. Jest to artykulacja *ł* przedniojęzykowo-zębowego, tzw. *ł* kresowe, aktorskie. Taka artykulacja występuje współcześnie w języku białoruskim i w wymowie wszystkich wykonawczyń pieśni miała miejsce właśnie taka jej realizacja.

Inna sprawa, na którą warto zwrócić uwagę, to swoista realizacja spółgłoski *l*. Jest ona wymawiana we wszystkich przykładach i niezależnie od pozycji fonetycznej jako *l* z pełną miękkością lub z jej lekkim zaznaczeniem. W zapisanych tekstach tę wymowę przedstawiłam przez zapis *l* z literą *i* (*li*). Występuje ona właśnie w takiej postaci we wszystkich wyrazach, również przed samogłoskami *a*, *o*, *e*, *u*, *o*. Miękką realizację

spółgłoski *l* przed samogłoską *a* prezentują następujące przykłady: *dlia, popieliaty, lias, liuliaj, zemdliala*, przed samogłoską nosową tylną *o* – *paliqca*, przed samogłoską *e* – *alie, alież, w liesie, w szkolie, Hitlerowi, waliczność, lieje, ilie, kawalieru/kawalier, kawalieria, weselie, w kościele, leżał/leży, kawalerski, lecz, daleko, milie, w liesie, zielieni się*, przed samogłoską *u* – *Heliusieńce/Heliusieńka, ludzi, śliub, liuby/liuba, weseliu, liuliaj, tatuliu, synuliu, szliubiony, klucz, ludzie*, przed samogłoską *o* – *welion, zieliony/zielionym, stukiliowy, króliowon*.

Charakterystyczną cechą dla dialektu północnokresowego jest również wymowa palatalnych spółgłosek *ś, ć, ź, dź*, która często pod wpływem białoruskim realizuje się jak półmiękkie *s', c', z', dz'*. Na podstawie nagrań udało się wyekscerpować takie wyrazy z daną cechą, jak *przys'niło sień, s'piącej, chodz'ila, wiedz'eli, pos'ród, spływać', kochałes', s'mierec', c'icha, c'emny, obudz'i, liudz'i, godz'ina, wstawac', chc'ala, s'piewała, c'emnym, widz'el*. Realizacja takiej artykulacji jest niekonsekwentna i występuje tylko u niektórych wykonawczyń.

W wyrazach *Hitlerowi, Heliusieńce/Heliusieńka, Hendrycha* w nagłosie występuje dźwięczna wymowa spółgłoski *h*. W jednym przykładzie dźwięczne *h* znalazło się też w wygłosie – *druhi* (pol. *drugi*, zaimek porządkowy). Jest to wyraźne oddziaływanie fonetyki białoruskiej, w której ta głoska ma właśnie taką realizację (blr. *дызі*). W już wspomnianym wyrazie *Hendrycha* znalazło się również wstawne *d* i doszło do przejścia *k > ch* w wygłosie.

Powszechnym zjawiskiem obserwowanym w badanym materiale jest zachowanie dźwięczności spółgłoski *w* po spółgłoskach bezdźwięcznych *t, s, ś, cz, k*. W polszczyźnie ogólnej *w* stojące w bezpośrednim sąsiedztwie spółgłoski bezdźwięcznej zawsze ulega asymilacji. Po spółgłosce *t* dźwięczna artykulacja spółgłoski *w* występuje w następujących wyrazach: *twoja/twoje/twym/twoim, błogosławieństwo, małżeństwo, martwić, otwierać/otwórz/otworzyć, państwo*. Kilka przykładów takiej wymowy znalazło się również po spółgłoskach szczelinowych *s, ś* (*świnie, swoje/swej/swego, świeca, zaświeci/zaświecił, świat*), po spółgłosce bezdźwięcznej *cz* (*czwortaki, czwarty*) i po spółgłosce *k* (*kwitnąć, kwiat*). Przedstawione przykłady pokazują pewien wpływ języka białoruskiego (ewentualnie języka rosyjskiego), w którym wymowa spółgłoski *w* jest dźwięczna, np. blr. *кветка* [*kv'etka*], *свем* [*s'v'et*], *свечка* [*s'v'ečka*].

Wpływy interferencyjne widoczne są także w artykulacji grup spółgłoskowych w takich wyrazach, jak np. *źwiana, źwiazali*. W tych przykładach występuje charakterystyczna dla dialektu północnokresowego wtórna palatalizacja spółgłoski *z* przed spółgłoską miękką wargową *w'* (Lewaszkievicz 2017: 120). Oprócz takiej realizacji w gwarach Kresów północno-wschodnich może się znaleźć zmiękczenie spółgłosek *n, c* (Karaś 2017: 90). Owa palatalność grup spółgłoskowych może również w dużym stopniu wynikać z wpływu języka białoruskiego, w którym wymowa na przykład wyrazu *zwiazali* będzie realizowana jako *звязали* [*z'v'azal'i*] z miękkim *z*.

Cechą przeciwstawną palatalizacji spółgłosek jest ich depalatalizacja. W podstawie materiałowej znalazły się też wyrazy z wtórnym stwardnieniem środkowojęzykowego *n* przed spółgłoską zwarto-szczelinową *cz*: *skonczyła, zakonczył, skonczył się, ukonczone, konczone*. Dane przykłady są wyrazami pokrewnymi o tym samym rdzeniu, z tej samej rodziny wyrazowej. W tych przykładach również można się doszukiwać wpływu języka białoruskiego, w którym np. wyraz *skończył się* brzmi jako *скончыўся* [*skončyŭs'a*] z twardym *n*. Do stwardnienia spółgłoski *n* doszło też w wy-

razie *widoczne* w wersji *licz widoczne jej uroda*. Występowanie *n* jako spółgłoski wtórnie twardej spowodowało homonimię przymiotnik (*widoczne*) – przysłówek (*widoczne < widocznie*).

W niektórych wyrazach doszło do uproszczenia grup spółgłoskowych na końcu wyrazu. Wyraz *uciek* reprezentuje uproszczenie grupy spółgłosek *kt > k*, co może wynikać z indywidualnej wymowy wykonawczynie pieśni lub z wpływu języka białoruskiego, w którym wyraz *уцёк* [*uc'ok*] kończy się na literę *k*. Podobnym przykładem, lecz tylko realizujący przejście *st > s*, jest wyraz *przynióś*, w którym również można doszukiwać się wpływu języka białoruskiego: *прынёс* – [*pryn'os*].

Kolejną cechą jest realizacja spółgłoski *sz* zamiast ogólnopolskiego *ś*. Jedynym przykładem reprezentującym tę cechę jest połączenie *pierscionek szliubiony*. W wyrazie *szliubiony* artykulacja spółgłoski środkowojęzycznej *ś* przeszła w *sz*. Z. Kurzowa twierdzi, że mieszanie szeregu spółgłosek szumiących i ciszących warto postrzegać jako „kresowe dialektyzmy uzależnione od białoruskiego podłoża” (Kurzowa 2017: 123). Przykłady innego punktu widzenia różnych badaczy na tę kwestię w swoim artykule przytoczyła Anna Korycka (Korycka 2012: 200). Biorąc pod uwagę białoruskie podłoże tej cechy, można zaznaczyć, że polski wyraz *ślub* w języku białoruskim realizuje się jako *шлюб* [*śl'up*] ze spółgłoską *sz*. Jednak obok takiej formy w podstawie materiałowej występuje również wyraz z artykulacją ogólnopolską *ślub*, więc nie jest to proces konsekwentny.

Podsumowując przegląd cech fonetycznych z zakresu wokalizmu i konsonantyzmu, można zauważyć, że stanowią one sporą część analizowanego materiału, i wiele form odbiegających od polszczyzny ogólnej wynika z wpływu języka białoruskiego na fonetykę polską.

2. Analiza morfologiczna

2.1. Fleksja

Z wynotowanych cech z zakresu morfologii ze względu na frekwencję na plan pierwszy wysuwa się, już wspomniane przy omawianiu cech fonetycznych, zjawisko akania, polegające na przejściu nieakcentowanych samogłosek *o*, *e* w *a*. Jest ono cechą fonetyczną, lecz w niektórych sytuacjach może się ukazać w pozycjach morfologicznych. Ze względu na to może dojść do pewnych zmian w kategoriach fleksyjnych, m.in. do zmiany rodzaju gramatycznego rzeczowników, zrównania biernika liczby pojedynczej z mianownikiem rzeczowników żeńskich na *a*, zrównania biernika liczby pojedynczej z mianownikiem przymiotników, zaimków i liczebników określających rzeczowniki żeńskie i do zakłóceń rodzaju gramatycznego czasowników w 1. i 2. osobie liczby pojedynczej czasu przeszłego (Szpiczakowska 2008: 178).

Akanie jako typowe zjawisko polszczyzny północnokresowej o pewnym podłożu białoruskim w badanych tekstach występuje w kilku pozycjach. Jedną z tych cech jest wymiana nieakcentowanego *e* pochodzącego z denazalizacji *> a* w bierniku liczby pojedynczej rzeczownika żeńskiego na *a* (Lewaskiewicz 2017: 89), przykładami której są wyrazy *kapusta siekać* (zamiast *kapustę siekać*), *na wojna nie pójdziecie* (zamiast *na wojnę nie pójdziecie*), *wypierz chustka* (zamiast *wypierz chustkę*), *miał siostra* (zamiast

miał siostrę). W tych przykładach dochodzi do zrównania biernika liczby pojedynczej z mianownikiem rzeczowników żeńskich na *a*.

Przykładami akania zmorphologizowanego występującego w bierniku liczby pojedynczej rzeczownika żeńskiego, jak i w bierniku liczby pojedynczej przymiotników i zaimków określających rzeczowniki żeńskie, są formy: *ostrą szabelkę* (forma poprawna – *ostrą szabelkę*), (*przyniósł chustka biała* (zamiast *chustkę białą*), (*anioł niesie świeca paląca* (forma poprawna – *świecę palącą*), (*żona знаła*) *ta chustka* (zamiast *tę chustkę*). Wynikiem tego jest zrównanie biernika liczby pojedynczej z mianownikiem rzeczowników żeńskich na *a*, czyli wymiana nieakcentowanego *e* pochodzącego z denazalizacji w *a*, lecz także zrównanie biernika liczby pojedynczej z mianownikiem przymiotników i zaimków określających przedstawione rzeczowniki żeńskie. W podstawie materiałowej znalazł się także jeden przykład, w którym dochodzi do wymiany nieakcentowanego *e* > *a* w bierniku liczby mnogiej przymiotnika określającego rzeczownik żeński i jest to połączenie wyrazowe *biała rączki myła* (zamiast *białe rączki myła*).

Inną cechą charakterystyczną dla dialektu północnokresowego z zakresu fleksji jest występowanie mianownika w funkcji wołacza, której przykładami są połączenia *dziewczyzna, dziewczyna, moje pocieszenie; a cóż ty, kawalier; ależ ty, kawalier; wędruj, harcerka*. Użycie takich form można uzasadnić rzadkim występowaniem tego przypadku gramatycznego w języku białoruskim (Atrachovič, Bulachaŭ 1962: 46). W innych przykładach, w których jednak forma wołacza została utworzona, zaświadczone są wyrazy z niepoprawnie utworzoną formą w liczbie pojedynczej: *kawaleru młody* (zamiast *kawalerze*) i liczbie mnogiej: *oj rybace* (zamiast *rybacy*); *wy, mateczkie* (zamiast *mateczki*). Niekonsekwencję w konstruowaniu zwrotów wokatywnych potwierdza również to, że w tych samych pieśniach obok siebie znalazły się zarówno wyrazy z mianownikiem w funkcji wołacza, jak i formy wołacza utworzone poprawnie i niepoprawnie.

Jedną z cech, której raczej nie spotyka się współcześnie w polskim języku ogólnym, jest analityczna forma 1. osoby liczby pojedynczej czasu przeszłego z zaimkiem osobowym w funkcji wykładnika osoby. Jest to wyraźny wpływ języków wschodniosłowiańskich, w których stosuje się właśnie takie formy zaimkowe. Przykładami tej cechy są takie połączenia wyrazowe, jak *ja nie widz'el* (forma poprawna – *nie widziałem*, w języku ros. *я не видел*), (*ja nie widz'el, kogo*) *bił* (forma poprawna – *biłem*), *ja nie słychał* (forma poprawna – *nie słyszałem*, w języku ros. *я не слышал*). Przytoczono przykłady z języka rosyjskiego ze względu na podobieństwo brzmieniowe i występowanie tego samego tematu. Podobną interferencją z zakresu fleksji są połączenia *oj wiedzieli* i *cze wiedzieli*, w których brakuje końcówek osobowych: w pierwszym przypadku końcówki *-śmy*, w drugim *-ście*. Usprawiedliwić to można wpływem fleksji języków wschodniosłowiańskich, w których końcówki osobowe w 1. i 2. osobie liczby mnogiej nie występują.

O wpływie białoruskim na wymowę poszczególnych wyrazów mieszkanki Murowanej Oszmianki może świadczyć przykład połączenia *w tym klasie*, który reprezentuje inną cechę, a mianowicie zmianę rodzaju gramatycznego, w tym przypadku jest to zmiana rodzaju żeńskiego rzeczownika na rodzaj męski pod wpływem języka białoruskiego: pol. *klasa* (r.ż.) – biał. *клас* (r.m.). W tym przypadku następuje również przekształcenie jego struktury poprzez usunięcie wygłosowego *a*.

Wśród cech fleksyjnych, ukształtowanych w wyniku sąsiedztwa z językami wschodnio-słowiańskimi, można wskazać upowszechnienie się w mianowniku liczby mnogiej rzeczownika końcówki *i/y* w miejsce ogólnopolskiego *e*. Przykładami tej cechy są użyte przez mieszkanki wyrazy *liudzi* (*wiedzą*) i *smaczne gruszy*, których odpowiednikami w języku białoruskim są biał. *людзі* (pol. *ludzie*), biał. *зрышы* (pol. *grusze*).

Jedynym przykładem reprezentującym brak rozróżnienia rodzaju męskoosobowego i niemęskoosobowego liczby mnogiej rzeczowników jest wynotowany wyraz *czwortaki* (zamiast *czwartacy*). Taka forma wynikać może z braku podziału na rodzaj męskoosobowy i niemęskoosobowy w liczbie mnogiej w języku białoruskim. Natomiast użyta w tym wyrazie samogłoska *o* zamiast *a* może być konsekwencją hiperpoprawności wymowy tego słowa.

Inną cechą właściwą dla dialektu północnokresowego z zakresu fleksji jest występowanie nieenklitycznych form zaimków osobowych. W tekstach pieśni pojawił się jeden taki wyraz (*czy nie jedzą*) *jego* (zamiast *go*). Zastępowanie enklitycznych form zaimków formami nieenklitycznymi można usprawiedliwić brakiem ściągniętych form w języku białoruskim.

Przykład niepoprawnie odmienionego rzeczownika został odnotowany w wyrażeniu przyimkowym *od Warszawa* (zamiast *od Warszawy*). W tym przypadku mianownik został użyty w funkcji dopełniacza, w którym z kolei powinna być końcówka *y*.

Kolejne odstępstwo od normy widać w wyrazie *jaje* z wersu *kury jaje pogubiły, musiałem uciekać*. Rzeczownik ten, występujący w liczbie mnogiej w bierniku, powinien mieć końcówkę *a*. Możliwe, że na tę formę wpłynęła fonetyka, z czego wynikałoby podwyższenie artykulacji samogłoski *a* do *e*. Inną przyczyną użycia tego wyrazu w takiej postaci może być forma *jaje* (*Jaje*, [hasło w:] Linde 1808: 851) występująca w języku polskim mniej więcej do XVIII wieku jako określenie jaja w liczbie pojedynczej. Jednak w kontekście pieśni można wątpić w taką motywację. Kontekst zresztą wymaga w tym przypadku użycia rzeczownika w liczbie mnogiej.

Z zakresu fleksji warto przyjrzeć się czasownikowi w 3. osobie liczby mnogiej *patrzajon*. W tym przykładzie dochodzi do błędnego rozszerzenia tematu albo jest to przykład formy nieściągniętej czasownika. Możliwe, że doszło do tego w wyniku oddziaływania podobnych form czasownika, np. *kochają*, *rozumieją*, *umieją* lub analogii do dawnego trybu rozkazującego, który był realizowany jako *patrzaj*.

W związku wyrazowym *przy boku nim* (zamiast *przy jego boku*) występuje niepoprawna forma zaimka. Można przypuścić, że w tym przypadku doszło do kontaminacji dwóch wyrażeń przyimkowych: *przy nim* i *u jego boku*, w wyniku czego została utworzona forma *przy boku nim* (w tym przypadku występuje też błędny szyk wyrazów).

Wyekscerpowanymi przykładami z niepoprawną formą zdrobnienia są połączenia wyrazowe *mój synuliu* w wersji *liulaj*, *liulaj*, *mój synuliu* i *jak tatuliu* w wersji *nie bądź taki jak tatuliu*. Wyrazu *synula* nie udało mi się znaleźć w źródłach polskojęzycznych, natomiast forma *tatula* może występować w języku polskim i wyraz ten został poświadczony w słowniku (WSJP; SJP, VII: 32). Formą poprawną w tym kontekście byłoby wyrażenie *jak tatula* zamiast formy *jak tatuliu*. W przedstawionych wyrazach również można doszukiwać się wpływu języka białoruskiego, w którym te wyrazy występują w języku ogólnym: biał. *сынiля* [*synul'a*], biał. *матуля* [*tatul'a*].

2.2. Słowotwórstwo

W zakresie słowotwórstwa formą odbiegającą od języka ogólnego jest połączenie *już kończona praca* (zamiast *skończona*) z wyrazem z odmienną dystrybucją prefiksu czasownikowego, czyli z brakiem prefiksu *s-*. Z tego powodu dochodzi do zakłócenia w zakresie kategorii aspektu. Można przypuszczać, że użycie wyrazu w takiej postaci wynika z indywidualnej wymowy badanej osoby.

Inną cechą z pogranicza fleksji i słowotwórstwa jest pominięcie przyrostka tematycznego *-nę-* w formie czasu przeszłego czasownika zakończonego na *-nąć*. W podstawie materiałowej znalazły się dwa przykłady ilustrujące tę cechę: *plyła* i *poplyła* zamiast *plynęła*, *popłynęła*. Występowanie takich form można wyjaśnić wpływem języka białoruskiego, w którym te wyrazy mają mianowicie taką samą budowę: *плыла*, *наплыла*, a różnią się tylko akcentem (w tym przypadku w języku białoruskim występuje akcent oksytoniczny) i obecnością akania w ostatnim przykładzie.

Inną interferencją językową, która może być wywołana wpływem języka białoruskiego, jest połączenie (*dostanisz*) *za toje* zamiast *za to* (*dostaniesz*) w wersie *a còż ty, kawalier, dostanisz za toje*. W tym przykładzie można dopatrywać się oddziaływania nieściągniętej formy zaimka starszego albo wpływu białoruskiego zaimka wskazującego *moe* [*toje*]. Z kolei użycie takiej formy pasuje zarówno do rymu *twoje – toje*, jak i do rytmu w pieśni, w której każdy wers składa się z 12 sylab.

W tekstach pieśni pojawia się również forma *szliubiony* zamiast *ślubny*. Jak wspomniano wcześniej, w tym wyrazie doszło do przejścia spółgłoski *ś* w *sz*, ale oprócz tego jest też obecny morfem *-on-*. Można przypuścić, że został on dodany na wzór przymiotników, takich jak na przykład *czerwony*, *święcony*, *zmyślony* itd. Innym przykładem z niepoprawnie utworzoną formą jest wyrażenie przyimkowe *w dąbrowinie* zamiast *w dąbrowie* w znaczeniu ‘las liściasty’ albo ‘las, w którym rosną dęby’. Występowanie sufiksu *-in-* może mieć związek z tworzeniem nazw miejscowych z tym formantem (Zając 2015: 271–272).

Kolejnym przykładem o dość niepewnym ustaleniu pochodzenia jego formy jest wyraz *rybaczeta* w znaczeniu *rybacy*. Współcześnie taka forma w języku polskim nie występuje. Można przypuścić, że sufix *-ęt-* występuje w tym wyrazie jako wykładnik określający istoty młode na wzór takich wyrazów, jak *niemowlęta*, *bliźnięta*, *wnuczeta* itd. W tym przykładzie również mogła się zachować archaiczna cząstka *-ęt-* pochodząca z dawnej deklinacji V, która występowała w dopełniaczu, celowniku, narzędniku i miejscowniku i w wyniku analogii ewentualnie z czasem mogła przejść i do pozostałych przypadków.

3. Składnia

Interferencje językowe z zakresu składni, pojawiające się u wykonawczyń omawianych pieśni, w większym stopniu są wywołane oddziaływaniem składni białoruskiej. Jedną z nielicznych cech składniowych, pojawiających się w tych pieśniach, jest występowanie konstrukcji przyimkowej zamiast ogólnopolskiej syntetycznej. Odzwierciedlają ją przykłady połączeń wyrazowych *zła żona u mnie*, *gorsza u mnie* zamiast

mam złą żonę i mam gorszą. Jest to wyraźny wpływ języka białoruskiego, w którym do dzisiaj występuje konstrukcja dzierżawcza typu *u mnie jest*. Zaobserwować to zjawisko można w tychże przykładach, np. błr. *злая (дрэнная) жонка ў мяне, горшая ў мяне*.

W analizowanym materiale badawczym odnotowano też inną cechę z zakresu składni: występowanie konstrukcji analitycznej z wykorzystaniem przyimka *dla*, który w połączeniu z formą dopełniacza zastępuje syntetyczny celownik. Przykładami z taką rekcją są połączenia wyrazowe *dobrze dla mnie życzysz* zamiast *dobrze mi życzysz*, *nieś dla nich małżeństwo* zamiast *nieś im małżeństwo*. Konstrukcje analityczne z przyimkiem *dla*, zastępujące celownik, są charakterystyczne dla polszczyzny kresowej.

Kolejną cechą występującą w podstawie materiałowej jest użycie formy zaimka w dopełniaczu zamiast formy w bierniku w wyrazach *wydał jej*, *wysusz jej* zamiast *wydał ją*, *wysusz ją*. Przypuszczam, że błędna rekcja wynika z podobnego brzmienia tego zaimka w języku białoruskim: pol. *jej*– błr. *яе* [jɛiɛ].

Do cech z zakresu składni można też odnieść występowanie błędnego szyku wyrazów w połączeniach wyrazowych *i nie sił miałam* zamiast *i nie miałam sił*, *przy boku nim* zamiast *przy jego boku*.

4. Leksyka

Wpływ języka białoruskiego na leksykę badanych pieśni ujawnia się przede wszystkim w takich wyrazach, jak np. *kałychała*, *tut*, *dożdżyk*. Rezultatem bezpośredniej leksykalnej interferencji języka białoruskiego jest wyraz *kałychała* (pol. *kołysała*), który w języku białoruskim ma takie samo znaczenie jak i w języku polskim, jednak pisownia tego wyrazu odbiega od zasad języka ogólnego. Postać i wymowa użytego w tekście pieśni wyrazu jest taka sama jak w języku białoruskim: *калыхала* – [kałyxala] z przedniojęzykowo-zębowym *ł*. Dochodzi w tym wyrazie do akania w sylabie inicjalnej (o czym była już mowa w punkcie dotyczącym cech fonetycznych) i do przejścia *s > ch*. Wyrazem o białoruskim podłożu jest słowo *tut* (błr. *мым* – [tut]) w znaczeniu *tutaj*. W pieśni *Czerwona róża, biały kwiat* ten wyraz występował w połączeniu *obudzi nas tut ptaszyna*. Innym wyrazem, który można uznać za leksykalny białorutenizm, jest rzeczownik *dożdżyk*, odpowiednik polskiego *deszczyk*. Wyraz białoruski *дожджык* jest użyty w formie deminutywnej, z formantem *-yk*. W tym przypadku do tekstu pieśni wprowadzono cały wyraz w postaci niezmienionej. W słowie *marszerują* (zamiast formy ogólnopolskiej *maszerują*) również zaznacza się wpływ języka białoruskiego, gdzie wyraz o tym samym znaczeniu występuje ze spółgłoską *r* w rdzeniu. Czasownik błr. *маршыраваць* – [maršyravać], pochodzący od rzeczownika *marsz*, przy odmianie zachowuje *r* w przeciwieństwie do języka polskiego, w którym ten wyraz realizuje się bez tej spółgłoski.

Innym przykładem wynotowanym z materiału leksykalnego jest wyrażenie *ja jedna* w znaczeniu *ja sama*. W tym wyrazie również zaznacza się wpływ języków wschodniosłowiańskich, w których w odniesieniu do jednej osoby zamiast wyrażenia *ja sama* używa się *ja jedna* (błr. *я адна*, ros. *я одна*). W wyrazie *tylki*, jak przypuszczam, doszło do połączenia słów pol. *tylko* i błr. *толькі* – [tol'k'i]. Pierwsza część wyrazu została

przejęta z języka polskiego, natomiast druga częśćka – z języka białoruskiego i w wyniku tej kontaminacji powstała leksykalna hybryda polsko-białoruska.

W połączeniu wyrazowym *nie po mojej duszy* w znaczeniu ‘nie przypada do gustu’ doszło do spolszczenia obcego połączenia wyrazowego. W języku rosyjskim istnieje związek wyrazowy *не по душе* w tym samym znaczeniu, więc przypuszczam, że właśnie pod wpływem tego języka ta konstrukcja została użyta w pieśni *Dziewczynno, dziewczynno, moje pocieszenie*. W języku białoruskim podobny związek nie występuje w języku ogólnym, lecz może się znaleźć w gwarach w postaci *не па душы*.

W połączeniu wyrazowym *dadzą mi konika cisowego* występuje błędna forma przymiotnika *cisawy*, która, jak można przypuścić, jest przykładem hiperyzmu. Użytkownicy języka białoruskiego, w którym często występuje zjawisko akania, niejednokrotnie starają się zastąpić w polskich wyrazach głoskę *a* przez *o* i dzieje się to poprzez uświadomienie sobie białoruskiego podłoża tej cechy. Wyraz *цисавы* – [c’isavy] obecnie w języku białoruskim występuje w znaczeniu ‘związany z cisem, wykonany z cisa’ (Atrachovič 1984: 247), lecz w słowniku historycznym języka białoruskiego został poświadczony wyraz *цисавый* w znaczeniu ‘цёмна-гняды, каштанавы’ (Bulyka 2013: 307), czyli kasztanowaty. W tym właśnie znaczeniu warto upatrywać motywacji użycia tego wyrazu.

Inną osobliwością leksykalną, wynikającą z wpływu języków wschodniosłowiańskich, jest spolszczenie utartych wypowiedzeń z tychże języków. Dzieje się tak z frazą *powiem po prawdzie* zamiast *prawdę mówiąc*. W języku białoruskim ten zwrot występuje w postaci *на праўдзе кажучы*, w języku rosyjskim – *по правде говоря*.

Podsumowanie

Głównym celem danego artykułu było wyjaśnienie poszczególnych interferencji językowych na takich płaszczyznach językowych, jak fonetyka, morfologia, składnia i leksyka. Podsumowując przegląd interferencji występujących w pieśniach mieszkanki Murowanej Oszmianki na Białorusi, można stwierdzić, że odzwierciedlają one wiele cech gwarowych, charakterystycznych dla dialektu północnokresowego.

Jak można zauważyć po analizie materiału, warstwa fonetyczna wysunęła się na plan pierwszy. Do charakterystycznych cech języka tych pieśni z zakresu wokalizmu należy asynchroniczna wymowa samogłosek nosowych *ę*, *o* w wygłosie i przed spółgłoskami szczelinowymi, a także zjawisko akania jako typowa cecha fonetyczna Białorusinów. Występuje także zwężenie artykulacji i obniżenie wymowy niektórych samogłosek, natomiast w kilku wyrazach doszło również do ich denazalizacji. Najważniejszymi cechami fonetycznymi w zakresie konsonantyzmu są przykłady zachowania dźwięczności w po spółgłoskach bezdźwięcznych. Powszechnym zjawiskiem występującym zarówno w tekstach pieśni, jak i w mowie mieszkanki wzmiankowanej wsi jest miękka wymowa spółgłoski *l* i wymowa przedniojęzykowo-zębowego *ł*, które są spowodowane wpływem fonetyki białoruskiej.

Z zakresu morfologii warto wyróżnić takie cechy, jak występowanie analitycznej formy 1. osoby liczby pojedynczej czasu przeszłego z zaimkiem osobowym w funkcji wykładnika osoby, akanie zmorfologizowane. Pod wpływem języka białoruskiego

pojawiają się wyrazy, w których forma mianownikowa pełni funkcję wokatywną, oraz takie, w których forma wołacza w liczbie pojedynczej i mnogiej jest niepoprawnie utworzona. Z kolei takie cechy, jak występowanie konstrukcji przyimkowej zamiast ogólnopolskiej syntetycznej i występowanie konstrukcji analitycznej z wykorzystaniem przyimka *dla*, który w połączeniu z formą dopełniacza zastępuje syntetyczny celownik, są najważniejszymi przykładami z zakresu składni. Powstały one w wyniku wpływu języka białoruskiego. Natomiast wyrazy *marszerują, kałychała, dożdżyk, tut* stanowią najważniejsze przykłady z zakresu leksyki z wyraźnym oddziaływaniem na ich formę leksyki białoruskiej.

Bibliografia

- Atrachovič K.K., Bulachaŭ M.H. (red.), 1962, *Hramatyka bielaruskaj movy*, t. 1, Minsk.
- Atrachovič K.K. (red.), 1984, *Tłumačalny sloŭnik bielaruskaj movy. U piaci tamach*, t. 5 (2), Minsk.
- Bartmiński J. (red.), 2011, *Lubelskie*, cz. I-V, Lublin.
- Bulyka A.M. (red.), 2013, *Historyčny sloŭnik bielaruskaj movy*, t. 33, Minsk.
- Bystroń J. (oprac.), 1919, *Polska pieśń ludowa. Wybór*, Kraków.
- Federowski M., 1960, *Lud białoruski*, t. VI, Warszawa.
- Grek-Pabisowa I., Maryniakowa I., 1997, *Język polski na Kresach północno-wschodnich dawniej i dziś*, w: *Historia i współczesność języka polskiego na Kresach wschodnich*, red. I. Grek-Pabisowa, Warszawa.
- Karaś H., 2002, *Gwary polskie na Kowieńszczyźnie*, Warszawa–Puńsk.
- Karaś H., 2009, *Kresowe cechy fonetyczne w polszczyźnie standardowej uczniów polskich szkół średnich na Litwie*, „LingVaria” 2, s. 83-93.
- Karaś H., 2017, *Język polski pogranicza litewsko-lotewsko-białoruskiego w świetle frekwencji cech językowych*, Warszawa.
- Karaś H., *Rozłożona wymowa samogłosek nosowych*, <http://www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?11=leksykon&lid=677> (10.06.2023).
- Korsak O.N., 2011, *K voprosu o leksicheskikh osobennostyakh periferijnogo severnogo pol'skogo dialekta XVIII v. (na materiale zaveschchanij, sostavlennykh na belorusskikh zemlyakh)*, „Viesnik BDU” 1, s. 49-52.
- Korycka A., 2012, *Analiza wybranych cech fonetycznych i morfologicznych występujących w polskich pieśniach ludowych z Wileńszczyzny*, „Respectus Philologicus” 22, s. 197-204.
- Krupowies M., 2000, *Polskie pieśni ludowe na Litwie*, Warszawa.
- Kurzowa Z., 2006, *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI-XX w.*, Kraków.
- Lewaszkiwicz T., 2017, *Język powojennych przesiedleńców z Nowogródka i okolicy*, Poznań.
- Linde S.B., 1807, *Słownik języka polskiego*, t. 1, Warszawa.
- Mincewicz J., 2007, *Pieśni Wileńszczyzny*, Olsztyn.
- Oleszczuk A., 1965, *Pieśni ludowe z Podlasia*, Wrocław.
- Pihan-Kijasowa A., 1999, *Literacka polszczyzna Kresów północno-wschodnich XVII wieku. Fonetyka*, Poznań.
- Pihan-Kijasowa A., 2001, *Pochodzenie i rozwój polszczyzny północnokresowej w dotychczasowych badaniach wobec teorii wspólnot komunikatywnych*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza” 8, s. 113-125.

- Rieger J., 2006, *O tak zwanym akaniu w gwarach polskich na Białorusi i Litwie*, w: *Munuscula Linguistica. In honorem Alexandrae Cieślikowa oblata*, red. K. Rymut, K. Skowronek, B. Czopek-Kopciuch, M. Malec, Kraków.
- Sierociuk J., 1990, *Pieśń ludowa i gwara*, Lublin.
- SJP – Karłowicz J., Kryński A.A., Niedźwiedzki W., 1919, *Słownik języka polskiego*, t. 7, Warszawa.
- Szpiczakowska M., 2008, *O pewnym przypadku akania w dialekcie północnokresowym – osobliwa forma nadrzędnika liczby pojedynczej rodzaju żeńskiego*, „LingVaria” 1, s. 177-183.
- Szymańska J., 2016, *Podlasie*, red. L. Bielawski, cz. I-IV, Warszawa.
- WSJP – *Wielki słownik języka polskiego*, https://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=97578&ind=0&w_szukaj=tatula (10.06.2023).
- Zajac E., 2015, *Budowa słowotwórcza ojkonimów i ajkonimów jednoskładnikowych (na podstawie materiału z terenu powiatu tureckiego)*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 61, s. 267-279.
- Zielińska A., 1999, *Elementy języka litewskiego w polszczyźnie kowieńskiej*, „Acta Baltico-Slavica” 24, s. 253-261.

KARALINA KASPIAROVICH

Linguistic analysis of Polish songs from the village of Muravanaya Ashmyanka

Abstract

The subject of the article is an analysis of the lyrics of 13 Polish songs sung in the village of Muravanaya Ashmyanka. A linguistic analysis of the transcribed lyrics of the songs based on the author's personal recordings, conducted according to dialectological publications, and carried out on the phonetic, morphological, syntactic, and lexical levels, revealed numerous clear influences of the East Slavic languages. Among the many deviations from the general Polish language, and the multitude of dialectal features characteristic of the Northern Borderlands dialect, the following may be concluded: asynchronous pronunciation of nasal vowels at the final position and before fricative consonants, vowel reduction, the pronunciation of the dental consonant *l*, the occurrence of the prepositional construction instead of the general Polish synthetic one, preservation of the voiced quality of the consonant *w* after voiceless consonants, soft pronunciation of *l*, change of grammatical gender, voiced pronunciation of the consonant *h*. The lyrics of the collected and transcribed songs are an example of valuable linguistic material fading into oblivion with the passage of time.

Keywords: Polish song, Polish Borderlands, linguistic interference, East Slavic influence.